

УДК 339.9

ВИКОРИСТАННЯ ОФШОРНИХ ЗОН З МЕТОЮ ЗМЕНШЕННЯ ВИТРАТ НА ОПОДАТКУВАННЯ

В. А. Підгрушний

студент 5 курсу, група ОАм-51, навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Науковий керівник – д.е.н., професор О. О. Осадча

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

У статті проаналізовано методи податкової оптимізації платежів з метою зменшення витрат на оподаткування з використанням офшорних юрисдикцій. Подано класифікаційні ознаки офшорних зон, окреслено основні методи податкової мінімізації та оптимізації податкових платежів. Проаналізовано шляхи боротьби країн ЄС та США з незаконним ухиленням від сплати податків, визначено основні напрямки боротьби з агресивним податковим плануванням в Україні.

Ключові слова: офшорна юрисдикція, офшорна зона, офшорна компанія, податкова оптимізація, податкова мінімізація.

В статье проанализированы методы налоговой оптимизации платежей с целью уменьшения затрат на налогообложение с использованием оффшорных юрисдикций. Представлены классификационные признаки оффшорных зон, очерчены основные методы налоговой минимизации и оптимизации налоговых платежей.

Проанализированы пути борьбы стран ЕС и США с незаконным уклонением от уплаты налогов, определены основные направления борьбы с агрессивным налоговым планированием в Украине.

Ключевые слова: оффшорная юрисдикция, оффшорная зона, оффшорная компания, налоговая оптимизация, налоговая минимизация.

The paper analyzes the methods of tax optimization of payments aimed at reducing the cost of taxation utilising offshore jurisdictions. The classification features of offshore zones are presented, the main methods of tax minimization and optimization of tax payments are outlined. The ways of struggle of EU countries and the USA with illegal tax evasion are analyzed, the main directions of struggle against aggressive tax planning in Ukraine are determined.

Keywords: offshore jurisdiction, offshore zone, offshore company, tax optimization, tax minimization

В сучасних умовах підприємства шукають різні методи мінімізації податків. Вони можуть бути легальними або незаконними. Одним із таких інструментів є метод використання офшорних зон. Як правило компанії, що зосереджені на пострадянському просторі, використовують такі офшорні юрисдикції не з метою податкової оптимізації, а натомість з метою ухилення від сплати податків.

Питання функціонування офшорних юрисдикцій розкривається у працях вітчизняних науковців: В. І. Островецького, В. Ф. Столярова, П. О. Черномаза, К. В. Гуріна, І. М. Бондаренко, О. М. Тимченко, П. Р. Фененко та ін. Науковці аналізують процеси офшоризації економіки України, світової економіки загалом, однак нас цікавить питання

використання офшорних юрисдикцій з метою податкової оптимізації чи мінімізації податкових платежів.

За даними опитування консалтингової компанії Gradient Alpha Investments Group [1], яке проводилося для російських компаній, 86,4% респондентів причиною використання офшорів називають захист прав власності, 73,6% – конфіденційність володіння бізнесом та 57,9% – оптимізацію оподаткування. В Україні таких досліджень не проводилося. Однак результати є показовими і можна їх екстраполювати на український бізнес.

Метою нашої роботи є вивчення питання використання офшорів з метою зменшення витрат на оподаткування шляхом розкриття основних аспектів функціонування офшорних юрисдикцій, підходів до їх класифікації, та офшорних схем, які використовуються як з метою податкової оптимізації, так і з метою податкової мінімізації податкових платежів. Важливою складовою даного питання є окреслення ключових кроків щодо боротьби з ухиленням від оподаткування та схемами агресивного податкового планування з використанням офшорних зон.

Великі бізнеси намагаються оптимізувати податкові платежі, розробляючи власні оптимальні податкові стратегії (податковий арбітраж). Однак, якщо дії підприємця спрямовані не на здійснення підприємницької діяльності, а на зниження податкового навантаження, що не відповідає договірним відносинам, звичаям ділового обігу, то вони класифікуються як ухилення від сплати податків. Український бізнес використовує офшори як механізм захисту своїх активів від знецінення (наприклад, валюти), або з метою збереження від рейдерських атак. Тобто доцільною є необхідність на законодавчому рівні унормувати та розмежувати поняття законних методів податкової оптимізації та схем ухилення від сплати податків.

В українському законодавстві відсутні критерії оцінки законності «методу офшорів». Кабінет Міністрів України визначив перелік країн, які відносяться до офшорних юрисдикцій. Юридичні особи, зареєстровані на території цієї зони, вважаються офшорними компаніями. Однак, це не правильно. Не всі компанії з місцезнаходженням в офшорних юрисдикціях є офшорними. У світовій практиці офшорною зоною є країна або її територія, де на державному рівні пільговий режим оподаткування застосовується до компаній, що відповідають ознакам: цілком належать нерезидентам; здійснюють діяльність винятково за межами території реєстрації; не одержують прибутку із джерел, розташованих поза територією – місцем реєстрації. Так, офшорна зона – країна, або її територія, фінансові центри якої залучають закордонний капітал шляхом надання спеціальних податкових та інших пільг закордонним компаніям, зареєстрованим за місцем розташування офшору. На такій території створюється сприятливий валютно-фінансовий та фіскальний режим, існує високий рівень банківської та комерційної таємниці, практикуються послаблені вимоги до ліцензування компаній та спрощені схеми регулювання їх діяльності. Найважливішим критерієм, що дає підстави вважати зарубіжну компанію офшорною, є рівень співробітництва держави, у якій компанія зареєстрована, з міжнародною організацією.

Форумом фінансової стабільності розроблено класифікацію офшорних зон за ступенем надійності [2]. Перша група включає Люксембург, Швейцарію та Дублін, і характеризується відсутністю банківської таємниці, розвинутими наглядовими органами та відповідним законодавством. До другої групи належать Андорра, Гібралтар, Монако. Третя група включає Беліз, Ліхтенштейн, Кайманові Острови та ін.

Існує і така класифікація:

1. Країни з помірним оподаткуванням, або його відсутністю (Багамські острови, Британські Віргінські острови, Кайманові острови);
2. Податкові гавані (класичні офшорні країни з пільговим оподаткуванням для іноземних нерезидентних компаній – Гібралтар, Ірландія, острів Мен);

3. Податкові оазиси (внутрішні офшори всередині країни – Росія (Калмикія, Алтай), США, Великобританія, Канада).

Найпоширенішими методами глобального нелегального витоку капіталів є заниження вартості експорту (export under-invoicing) та завищення вартості імпорту (import over-invoicing). Існують і інші нелегальні схеми. Усі ці та інші схеми призводять серед іншого до бюджетних втрат у вигляді несплачених податків за експортно-імпортні операції. Публічні фінанси України щороку втрачають ще близько 1 млрд. дол. США. Широко поширеною технологією податкової мінімізації є маніпуляція трансфертними цінами, тобто цінами, за якими відділення однієї групи купують власні продукти (товари, послуги) один в одного. Завищеними трансфертні ціни будуть у країні з високим рівнем оподаткування. Це дозволить зменшити базу оподаткування податком на прибуток у країні з високим оподаткуванням та перерозподілити прибуток до країни з меншим податковим тиском. Усі методи податкової мінімізації податкових платежів, що використовуються у міжнародній фінансовій діяльності, прийнято поділяти на економічні та організаційні. Економічні методи включають концентрацію доходів у країнах з пільговим оподаткуванням або в офшорних зонах; використання трансфертних цін у розрахунках між структурними підрозділами однієї компанії; трансферт активів через ліцензійні угоди тощо. Організаційними методами є операції за кордоном на основі агентських угод, партнерства або інвестиційної діяльності місцевими компаніями без створення юридичної особи.

Україна входить до ТОП-15 країн, які розвиваються, вражених недугою втечі капіталу в офшори та податкові гавані: щороку приблизно 4,5-9% ВВП України виводиться за кордон. За підрахунками міжнародної організації Global Financial Integrity [3], протягом 2004–2013 рр. з України до низькоподаткових юрисдикцій виведено близько 116 млрд дол. США.

Кажуть, що виведені з країни гроші повертаються у вигляді інвестицій. Однак так говорити не зовсім правильно, тому що в країну повертається лише незначна їх частина, яка до того ж спрямована на докапіталізацію банків.

За даними Державної служби статистики України [4], станом на 1 липня 2018 року найбільше інвестицій у приватний сектор країни надійшло з Кіпру – 9,18 мільярдів доларів. Це становить 28,2% від загальних надходжень за 6 місяців 2018 року. Кіпр є офшорною зоною, де ставки за ключовими податками є дуже низькими, що є привабливим для українських компаній. Виведені в офшори гроші узаконюються в Україні у вигляді інвестицій. Згідно досліджень Національного банку України щодо надходжень прямих іноземних інвестицій в Україну протягом 2010–2017 рр., 22% таких надходжень – повернуті з офшорних рахунків кошти, які попередньо були виведені громадянами України. За даними НБУ, ця сума становить 7,9 мільярдів доларів [5].

Світові держави впроваджують інструменти боротьби з ухиленням від оподаткування та схемами агресивного податкового планування з використанням офшорних зон. Зокрема такими інструментами є Закон про оподаткування іноземних рахунків (FATCA), План з протидії розмиванню бази оподаткування та переміщенню прибутку (ОЕСР/G20 BEPS), Директива ЄС 2016/1164 та зміни до Четвертої Директиви про протидію відмивання коштів (4 AML Directive). ЄС склав список юрисдикцій, які не співпрацюють в галузі оподаткування. Ряд країн ОЕСР підписали з класичними офшорами багатосторонні угоди про автоматичний обмін фінансовою інформацією між податковими органами.

В Україні з метою деофшоризації економіки Президент України підписав Указ «Про заходи щодо протидії зменшенню податкової бази і переміщення прибутків за кордон» за № 180/2016. В Україні діє Постанова НБУ «Про затвердження Положення про порядок здійснення та перевірки документів (інформації) про фінансові операції та їх учасників» за 15.08.2016 № 369 [6], відповідно до якої банки зобов'язані аналізувати фінансові операції клієнтів на предмет їх економічної доцільності. У разі відсутності економічного сенсу банки

мають право відмовляти у проведенні таких операцій. Постановою КМУ від 27.12.2017 № 1045 [7] затверджено перелік офшорних юрисдикцій, до якого увійшли країни, у яких:

1. Ставка податку на прибуток підприємств на 5 і більше відсоткових пунктів нижча, ніж в Україні; 2. Відсутні укладені з Україною міжнародні договори про обмін інформацією; 3. Компетентні органи не забезпечують своєчасного та повного обміну податковою та фінансовою інформацією на запити відповідного органу виконавчої влади.

Шляхами боротьби з офшорами є лібералізація валютного законодавства, запровадження вільного руху капіталів, гарантування прав власності та їх ефективного захисту, реформа судової системи. Необхідно впровадити законодавчі вимоги про розкриття додаткової інформації про пов'язаних осіб та про транзакції з ними. Варто переглянути угоди про уникнення подвійного оподаткування. Доцільно впровадити правило про контрольовані іноземні компанії, суть якого полягає у наступному: контрольована іноземна компанія, що зареєстрована в офшорній зоні, повинна оподаткувати свій прибуток в державі контролюючої особи. У Верховній Раді України зареєстрований законопроект № 4636 від 11.05.2016 р. «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо запобігання розмиванню бази оподаткування та перенесенню прибутку в офшорні зони», який передбачає впровадження правила про контрольовані іноземні компанії. На розгляд в сесійній залі свого часу вносився законопроект «Про податковий суверенітет України та офшорні компанії», який пропонував запровадити офшорне мито. Такий механізм зробив би невігідною роботу з «податковими гаванями». Однак прийнятий він не був.

Інноваційною ідеєю у країнах світу є запровадження альтернативного мінімального корпоративного податку на прибуток, отриманого за межами материнської компанії. Так, у США пропонують такий податок встановити у розмірі меншому, ніж розмір корпоративного податку на прибуток, отриманий у материнській компанії. Однак такий підхід сприятиме подвійному оподаткуванню, згідно з яким компанії будуть змушені сплачувати податок і за місцем отримання доходів, і за місцем реєстрації. У ЄС пропонують натомість впровадити однакові ставки корпоративного податку та однакові принципи визначення бази оподаткування у всіх країнах, які співпрацюють у межах BEPS.

Таким чином, податковим та фінансовим регуляторам необхідно розробити чіткі кроки щодо протидії агресивному податковому плануванню з використанням офшорних юрисдикцій. Позитивним є досвід країн світу у цьому процесі. Україна має долучитися до нових податкових ініціатив ЄС як активний учасник правотворчого процесу і внести відповідні зміни до податкового законодавства, використовуючи передовий досвід для зниження рівня офшоризації національної економіки та повернення прибутку, раніше виведених до офшорних центрів.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт аудиторсько-консалтингової групи Gradient Alpha Investments Group. URL: <https://www.gradient-alpha.ru> (дата звернення: 12.10.2018). 2. Офіційний сайт Форуму фінансової стабільності Financial Stability Board. URL: <http://www.fsb.org> (дата звернення: 12.10.2018). 3. Офіційний сайт міжнародної організації Global Financial Integrity. URL: <https://www.gfintegrity.org> (дата звернення: 12.10.2018). 4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 12.10.2018). 5. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 12.10.2018). 6. Про затвердження Положення про порядок здійснення та перевірки документів (інформації) про фінансові операції та їх учасників : Постанова Національного банку України від 15.08.2016 № 369. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 12.10.2018). 7. Про затвердження переліку держав (територій), які відповідають критеріям установленим Податковим кодексом України: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1045. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 12.10.2018).